

**JAROSLAV CEPKO, ANDREJ KALAŠ, VLADISLAV
SUVÁK:****Aristippi Cyrenaei fragmenta / Zlomky Aristippa z Kyrény**

Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského 2022, 226 s.

Na konci kalendárneho roka 2022 Vydavateľstvo Univerzity Komenského uviedlo do života akademickú čitateľskú obec významnú novinku z oblasti sokratovských štúdií. Ide o kolektívnu monografiu z pera Jaroslava Cepka, Andreja Kalaša a Vladislava Suváka s názvom *Aristippi Cyrenaei Fragmenta / Zlomky Aristippa z Kyrény*, ktorá predstavuje v poradí už šiesty prírastok do knižnej edície *Fontes Socraticorum*, ktorá je venovaná rôznym zdrojom Sokratovej filozofie. Táto séria sa zaoberá „menšími“ sokratikmi, pričom pod „menšími“ máme na mysli autorov, ktorí nie sú tak všeobecne známi a ich názory také rozšírené ako napríklad tie Platónove či Xenofónove. Predchádzajúce zväzky edície komplexne predstavili filozofiu a dielo Antistena z Atén (*Antisthenis fragmenta / Antisthenove zlomky* 2013), Diogena zo Sinópy (*Diogenis fragmenta / Diogenove zlomky* 2016), Aischina zo Sfféty (*Aeschinis Socratici fragmenta / Zlomky Aischina zo Sfféty* 2020), kynikov Kratéty a Hipparchie (*Cratetis et Hipparchiae fragmenta / Zlomky Kratéty a Hipparchie* 2021) a piata časť predstavovala doplnok zlomkov Diogena zo Sinópy o appendix Diónových rečí (*Dionis de Diogene orationes / Diónove reči o Diogenovi* 2021). Treba zdôrazniť, že šiesty zväzok obsahovo vyčnieva spomedzi doterajších publikácií – zatiaľ čo kynickí filozofi a Aischines predstavujú dedičstvo Sokratovej filozofie cez prizmu skôr asketickej filozofie, Aristippos je sokratovec-hedonik.

Monografia pokračuje v štruktúre, ktorú poznáme z predchádzajúcich dielov, teda je rozdelená na tri hlavné časti: rozsiahla úvodná štúdia s názvom *Aristippos a zrodenie sókratovského hedonizmu* (s. 9 – 28), pramenný materiál (s. 29 – 214) a jednotlivé komentáre k preloženým zlomkom (s. 29 – 214). Mohli by sme dodať, že štvrtú časť diela predstavuje zoznam použitej literatúry. Tá výdatne mapuje nielen sekundárne zdroje sokratovskej filozofie, ale v niektorých prípadoch aj historiografie antickej filozofie (s. 215 – 225). Pri zostavovaní jednotlivých zlomkov a svedectiev autori vychádzali zo zbierky sokratovských prameňov, ktorej autorom je taliansky filozof a filológ Gabriele Giannantoni (*Socratis et Socraticorum reliquiae*). Autori zároveň prebrali aj jeho číslovanie zlomkov (skupina [=SSR IV A]), pričom však pri

každom zlomku uvádzajú aj jeho pôvodný zdroj (napr. časť IV A 79 sa nachádza v Diogenovi Laertskom – Diog. Laert. II 77). Čitateľ si tak ľahko môže nájsť dané zlomky aj v alternatívnom preklade či v širšom kontexte celého citovaného diela.

Úvodná štúdia predstavuje život a dielo filozofa Aristipa z Kyrény na viacerých úrovniach. Ako napovedá sám názov *Aristippos a zrodienie sókratovského hedonizmu*, štúdia kladie dôraz na vznik hedonistickej vetvy sokratovskej filozofie a na formovanie kyrenaickej školy. Predpokladom pre pochopenie sokratovského hedonizmu sa však stáva zodpovedanie na prvý pohľad pomerne jednoduchej otázky: „Kto to bol Aristippos?“ Ak však zoberieme do úvahy široké spektrum fragmentov referujúcich na skúmaného filozofa a jeho učenie, tak odpoveď na túto otázku sa výrazne komplikuje. V prípade Aristipa máme k dispozícii takmer výlučne len správy, ktoré patria do biografickej a anekdotickej tradície. Je tak veľmi náročné identifikovať ich historickú hodnotu. Problematické nie je len spektrum zlomkov, ale predovšetkým – v niektorých prípadoch – ich antitetický charakter. Za paradoxnú môžeme pokladať už aj samu Aristipovu zakladateľskú pozíciu v rámci menších sokratovských škôl, pretože predmetný mysliteľ vraj nechcel (podobne ako Antistenes) založiť vlastnú školu (s. 9) a taktiež Aristipos zrejme nevytvoril žiadne systematické učenie, ktoré by neskôr mohli rozvíjať jeho žiaci. Ako teda môžeme vôbec hovoriť o kyrenaickej škole? Autori monografie v tomto ohľade dokonca uvádzajú, že antickí doxografi považovali Aristipa za zakladajúcu osobnosť až troch škôl: kyrenaickej, annikeridovskej a theodórovskej školy (s. 12). Otázka zakladateľstva je však v úvodnej štúdií riešená viac-menej argumentom *ad autoritatem*, teda odvolávkou na metódy helenistických doxografov, ktorí mali tendencie vyzdvihovať nástupnícke línie (αἱ διαδοχαί) filozofov a najmä hľadať priame spojenie so Sokratom a jeho filozofiou (s. 12). V tomto zmysle by možno bolo prospešné na záver štúdie (po identifikovaní jadra Aristipovej filozofie) sa k tomuto problému ešte raz vrátiť a rozšíriť tvrdenie na s. 13 „[...] kvôli tomu by sme nemuseli mechanicky stotožňovať Aristipov životný štýl s náukou, ktorú bude rozvíjať niekoľko generácií kyrenaických sókratovcov“.

V rámci tém systematickej filozofie či etiky čitateľa zaujme predovšetkým časť štúdie o vzťahu Antistena a Aristipa s názvom *Aristippos verus Antisthenés* (s. 20 – 24). V tejto podkapitole autori riešia systematické otázky vzťahu medzi hedonizmom a asketizmom, pričom sa sústreďia na terminológiu a definíčné vymedzenia. Dôležité sú pre nich otázky ako napríklad: Predstavujú v rámci sokratiky hedonizmus a asketizmus dva celkom odlišné životné postoje? Môžeme hovoriť o koncepte „hedonistického asketizmu“? Na základe kritickej analýzy historickej textovej evidencie autori monografie prichádzajú k názoru, že protiklad medzi hedonistickou a asketickou etikou, respektíve praktickou filozofiou, je len zdanlivý: „Tento protiklad je do značnej miery umelý – vznikol až s určitým odstupom a pracovali s ním skôr helenistickí

doxografi ako sokratovskí autori, pre ktorých nebola neprijateľná predstava „asketického hedonizmu“ (aký prisudzuje Sokratovi napríklad Faidónov dialóg *Zópyros*) alebo „hedonistického asketizmu“ (aký budú uplatňovať niektorí kynici, napríklad Bión z Borystenu, ktorý je ovplyvnený kynickou aj kyrenaickou školou). Umelý charakter tohto protikladu súvisí do značnej miery s jeho statickým používaním, akoby sme sa rozhodovali v každej životnej situácii buď pre asketizmus, alebo pre hedonizmus. Viacerí sokratovskí autori však naznačujú, že v živote sa nerozhodujeme podľa toho, čo sa od nás očakáva na základe teoreticky vymedzeného myšlienkového postoja, ale s ohľadom na konkrétne situácie a okolnosti – aj preto pôsobia niektoré Sokratove postoje hedonisticky (ako v Platónovom *Prótagorovi*), iné zase antihedonisticky (ako v Platónovom *Gorgiovi*)“ (s. 22). Tvrdenie autorov by sme však mohli ešte spresniť či doplniť – pripísať Sokratovi hedonistický asketizmus vo Faidónovom dialógu *Zópyros* nie je vec jednoduchej konštatácie. Zlomok z tohto dialógu uvádza, že mladý Sokrates bol kedysi nemierny, ale prostredníctvom filozofie sa stal lepším, ako bola jeho prirodzená povaha (porov. Gianaantoni [=SSR IIIA], s. 115 – 127). To znamená, že Sokrates nebol v jednom a tom istom čase zároveň hedonik a zároveň asketik, ale najprv inklinoval k hedonizmu a potom skôr k asketizmu. Nie je jasné, či autori pri svojom tvrdení chápu hedonistický asketizmus ako proces, alebo ako životný postoj. Pokiaľ ako proces (*hedoné* ako spôsob či prostriedok *askésis*), nazdávame sa, že tento termín možno použiť vzhľadom na Faidónovho Sokrata. Ak ho však vnímajú ako životný postoj, táto terminológia je podľa nášho názoru nepresná, pretože raz bol Sokratés skôr nemierny a raz skôr asketik.

Za najväčší zdroj Aristipovej filozofie autori považujú takzvaný *Kolínsky papyrus 205* obsahujúci časti dialógu, ktorého východiskom je otázka: Pre ktorý život, respektíve spôsob života sa rozhodujeme? Práve prostredníctvom neho sa dozvedáme, ako konkrétne vyzerala Aristipova obhajoba kontroverzného života plného slasť. Zdá sa, že autorom dialógu mohol byť dokonca priamo Aristipos, alebo jeho kyrenaický nasledovník Hegesias, alebo niekto iný. Avšak v ďalších častiach monografie nenačádzame preložené časti z tohto papyrusu.

Napriek uvedeným poznámkam úvodnú štúdiu pokladáme za vynikajúci vstup do Aristipovho života, myslenia, filozofie a v neposlednom rade do čítania aristipovských zlomkov.

Ďalšia časť obsahujúca preklady jednotlivých zlomkov takisto vykazuje znaky vysokej erudovanosti. Táto kvalita sa prejavuje jednak v čitateľsky prístupnom jazyku, ktorý zvolili prekladatelia zlomkov, ale aj vo faktickej a interpretačnej bohatosti jednotlivých komentárov. To, čo sa čitateľ nedozvedel z úvodnej štúdie, nachádza tu. Porovnateľnú kvalitu vykazuje jazyková a štylistická stránka celej recenzovanej monografie. Avšak pri druhom vydaní by azda stálo za zváženie doplnenie originálneho

textu fragmentov. Umožnilo by to porovnávanie starogréckej filozofickej terminológie bez hľadania v iných zdrojoch.

Na záver by sme chceli zdôrazniť, že dielo *Aristippi Cyrenaei Fragmenta / Zlomky Aristippa z Kyrény* je veľkým obohatením nielen pre slovenskú, ale aj českú antikársku obec. Sokratovské pramene hedonizmu alebo *vice versa* hedonistická verzia sokratovstva predstavuje veľmi zaujímavú, pritom dosiaľ až tak neprebádanú oblasť antickej filozofie. Je to práve kolektívne dielo Cepka, Kalaša a Suváka, ktoré sa nám pokúša ponúknuť alternatívny pohľad na jadro Sokratovej filozofie. Je možné, že rozvážny, zdržanlivý, asketický mysliteľ bol zároveň vášnivým milovníkom rôznorodých pôžitkov či rozkoší? Nech už je odpoveď na túto otázku akákoľvek, je pravdepodobné, že pri čítaní tejto monografie nebudeme cítiť nič iné ako pôžitok.

Zuzana Zelinová

Zuzana Zelinová
Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra filozofie a dejín filozofie
Gondova 2
811 02 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: zelinova9@gmail.com
ORCID-ID: <https://orcid.org/0000-0002-5316-8929>